

 Mateja Čeh,
OŠ Vodmat

Razvijanje občutljivosti za tabu homoseksualnosti z uporabo mladinske književnosti

IZVLEČEK: V prispevku predstavljamo pet izbranih mladinskih književnih del, za katera smo na podlagi analize prikazali in utemeljili, da lahko pomagajo pri detabuizaciji homoseksualnosti, natančneje pri razvijanju občutljivosti mladega bralca do omenjene teme, in tudi ostalih bralcev – predvsem učiteljev. Pomagajo dvigniti toleranco in zmanjšati predsodke in dileme, ki izhajajo iz strahu, najpomembneje pa je, da na nevsiljiv način predstavijo raznolikost, ki nas obdaja. Na podlagi rezultatov izvedene študije primera smo ugotovili, da imata intervjuvani učiteljici pozitivne izkušnje z učenci iz istospolnih družin, vendar analizirane mladinske literature ne poznata, se pa strinjata, da pripomore k razumevanju homoseksualnosti in razvijanju občutljivosti, saj je knjiga tista, ki pomaga pri spodbujanju kritičnega mišljenja, ki je povod za spoštovanje in razumevanje raznolikosti.

Ključne besede: homoseksualnost, otroci istospolnih družin, prepričanja in predsodki učiteljev, mladinska literatura

Developing Sensitivity for the Taboo of Homosexuality Using Young Adult Literature

Abstract: The article introduces five selected young adult books for which we have demonstrated and reasoned, based on the analysis, that they can help break the taboo of homosexuality; more specifically, they help develop young adult readers' sensitivity towards the subject as well as that of other readers, mainly teachers. They contribute to greater tolerance and reduced biases and dilemmas arising from fear, and most importantly, they illustrate the diversity around us in an unobtrusive way. Based on the implemented case study results, we have determined that the two interviewed teachers have positive experiences with children with same-sex parents. While they are not familiar with the analysed young adult literature, they agree that it contributes to the understanding of homosexuality and to the developing of sensitivity as books help promote critical thinking that serves as a catalyst for respect and understanding of diversity.

Keywords: homosexuality, children with same-sex parents, teachers' beliefs and biases, young adult literature

Uvod

Vse oblike diskriminacije in nasilja v šolah so ovira za temeljno pravico do kakovostnega izobraževanja otrok in mladih in nobena država tako ne more doseči vključujočega in pravičnega kakovostnega izobraževanja, če so učenci diskriminirani ali imajo izkušnjo nasilja zaradi njihove dejanske ali zaznane spolne usmerjenosti, spolne identitete ali istospolnih staršev. Ti so pogosto žrtve ustrahovanja in nasilja v šolah, v družbi, doma in preko družbenih medijev. To ima resne posledice za njihovo dobro počutje in preprečuje odprtost glede njihove osebne identitete, hkrati pa lahko vodi v izostanke od pouka, opuščanje šolskih obveznosti, depresijo, osebno stisko in nenazadnje tudi samomor. Tako kot vsi otroci, imajo tudi otroci iz družine istospolnih partnerjev pravico, da uživajo človekove pravice, imajo varno okolje in v celoti, brez posledic, sodelujejo v družbi kot enakovredni posamezniki. Šolsko osebje, predvsem ravnatelj in učitelji, so zelo pomembni za učinkovit odziv na homofobijo. Igrajo osrednjo vlogo pri vplivanju na učenčeva stališča, kritično mišljenje, spoštovanje in sprejemanje raznolikosti in tudi pri preprečevanju diskriminacije in nasilja ter odzivanja, če se to zgodi. Vendar potrebujejo ustrezno usposabljanje, da postanejo sami sprejemajoči posamezniki, in podporo, da se jim omogoči obravnavanje vprašanj homoseksualnosti in da se prepreči nenamerno posredovanje negativnih sporočil o spolu, spolni identiteti in spolni raznolikosti.

Poznavanje mladinske literature s tematiko homoseksualnosti ima veliko vrednost pri poznavanju trenutne situacije družbe, v kateri živimo, in nam sporoča, ali se premikamo proti sprejemajoči prihodnosti. Branje knjig s tematiko homoseksualnosti ponuja produktivne možnosti za odprtost in razpravo učitelj-učenec o prepoznavanju in sprejemanju različnih spolov, spolnih identitet, spolnih usmerjenosti in oblik družin. Mladinska literatura je lahko sredstvo za razvijanje občutljivosti do individualnih razlik in raznolikosti v šolskih prostorih. Izobraževanje v zgodnjem otroštvu je ključnega pomena za kulturni in socialni prostor, kjer se otroci naučijo živeti z in ob drugih. Izobraževalni sistem je v današnjem času tako naravnan, da otroci spoznavajo različne oblike družin, od posameznega učitelja pa je odvisno, na kakšen način, ta način pa je lahko posledica, da istospolne družine in posamezniki ostanejo zatirani.

Zaradi vse večjega zavedanja o raznolikosti družinskih oblik je definicija družine v nenehnem spreminjanju. 21. stoletje je prineslo povečanje ozaveščenosti do istospolnih družin, vendar pa sprejemanje takih družinskih struktur kljub temu še ni razširjeno (Webb in Knagh, 2016). Čeprav je vir, iz katerega navajamo

definicijo družine, že starejši, ga navajamo zato, ker definicija ne diskriminira nobene družinske oblike. V glavnem pojasnjuje, da so družina »/.../ posamezniki in posameznice, ki s pogodbo ali sporazumno izberejo intimno skupno življenje in delujejo kot enoten družbeno-ekonomski sistem, ki /.../ vsem članom zagotavlja skrb, hrano, socializacijo /.../ in zadošča potrebo po fizični, socialni, ekonomski, čustveni, kulturni in duhovni varnosti« (Minot, 2000).

Socialni in emocionalni razvoj otrok v istospolnih družinah

Študije otrok iz istospolnih družin so se začele v zgodnjih 70. letih 20. stoletja in znanstveno dokazujejo, da lezbični in gejevski starši ne predstavljajo nikakršne psihosocialne nevarnosti za otroke, temveč so ti enako socialno in emocionalno razviti, kot otroci iz heteroseksualnih družin. Riggs, McLaren in Mayes (2009; povz. po Schumm, 2016, str. 26) ugotavljajo, da so otroci z dvema materama podvrženi toplejšemu in bolj ljubečemu starševstvu. Pri mnogih raziskavah so prišli do zaključkov, da na psihološko prilagoditev in na vedenjske težave otroka ne vplivata družinska struktura in spolna usmerjenost otrok (Golombok in Tasker, 2015). Veliko zaskrbljenosti je, da bodo fantje, ki jih vzgajajo istospolne matere, manj moški, in dekleta, ki jih vzgajajo istospolni očetje, manj žensvena. Mnogo raziskav je pokazalo, da so otroci heteroseksualnih staršev v enaki meri podvrženi temu, da se opredelijo kot homoseksualci (Schumm, 2016). Mladostniki, ki so jih vzgajali istospolni starši, imajo več kompetenc, manj vedenjskih težav in večjo stopnjo samozavesti kot vrstniki heteroseksualnih družin. Kljub ugotovitvi, da homoseksualni starši doživljajo večji stres kot heteroseksualni, se to ne kaže v odstopanjih v zdravju in vedenju otrok, dokler se ta stres ne definira kot neposredna ali posredna diskriminacija in stigmatizacija nanje (Bos, Knox, Gelderen in Gartrell, 2016). Nedavne raziskave, ki so primerjale otroke istospolnih družin in otroke heteroseksualnih družin, na podlagi več dimenzij, vključno s samospoštovanjem, prilagajanjem, spolno usmerjenostjo, razvojem identitete in psihološkimi simptomi, so pokazale, da v vsaki izmed teh razsežnosti med obema skupinama otrok ni bilo nobenih razlik (Hart, Mourot in Aros, 2012; Hart, 2012; povz. po Lautier 2016, str. 8). Otroci istospolnih staršev niso prikrajšani in ne trpijo nobenih posledic, ker nimajo mame in očeta hkrati, temveč imajo dve mami ali dva očeta. Bojazen, da bodo imeli oviran socialni in emocionalni razvoj in razvoj seksualne identitete, ali da bodo tudi sami homoseksualno usmerjeni, je popolnoma neupravičena, kot tudi, da bi istospolno starševstvo pustilo negativne posledice na osebno razvoju in bodo zaradi tega bolj nagnjeni k psihičnim ali

vedenjskim težavam. Strinjamo se lahko samo s trditvijo in edino razliko med otroci heteroseksualnih staršev in otroci homoseksualnih staršev, da bodo otroci in družine slednjih bolj izpostavljeni stigmatizaciji v socialnem in šolskem okolju, zaradi prepričanj, ki še vedno veljajo v družbi (Greif in Velikonja, 2004, str. 35). Pri tem je treba poudariti ugotovitev, da sta homofobije in nasilje nad otroki istospolnih staršev izrazitejša, če se pri učiteljih izražajo težave s soočanjem z omenjeno tabu temo in težave s sprejemanjem in odklonilni odnos do istospolnega starševstva. Za uspešno izobraževanje in zdrav ter kakovosten otrokov razvoj je pomembno, da šola podpira raznolikost in da starši/skrbniki in učitelji medsebojno sodelujejo in zagotavljajo varno in prijetno šolsko okolje za vse oblike družin, saj je še kako pomembno, da se otrok počuti sprejetega in da nikoli ne opusti dejstva, da je njegova družina pomembna in edinstvena, kot so vse družine (Farr, Ollen in Oakley, 2016, str. 446–447).

Izkušnje otrok v obdobju osnovnošolskega izobraževanja

Vsakdo, ki ima kaj opraviti z izobraževanjem otrok, od avtorjev in avtoric mladinske književnosti, vsi, ki poučujejo prihodnje učitelje in učitelji sami, se morajo zavedati in upoštevati, da je šolanje za vse otroke. Boleči občutki otrok niso posledica oblike družine, temveč predpostavke večine, da ima vsak otrok očeta in mamo. Otrok iz istospolnih družin ne ogrožajo le vrstniki, temveč tudi kar 39 % homofobičnih pripomb učiteljev in ostalega šolskega osebja (Lautier, 2016, str. 12). Izkušnje učencev iz istospolnih družin kažejo, da so se v večini primerov počutili izključene, ker niso občutili, da se lahko brez negativnih posledic pogovarjajo o svoji družini v šoli. Večina otrok ne želi, da vrstniki vedo, da imajo istospolne starše. Vzrok je strah pred nadlegovanjem in sovražnim, homofobičnim govorom in negativnimi pripombami, da njihova družina ni normalna. Velikokrat gre za prikrita dejanja izključevanja in diskriminacije, ko otrokom in njihovim istospolno usmerjenim staršem ni v celoti dovoljeno sodelovati pri šolskih dejavnostih ali dogodkih (primer: v Družinsko drevo lahko vključijo samo enega izmed staršev, drugega si, v skrajnih primerih, morajo izmisliti) (Kosciw in Diaz, 2008). Pri mnogih negativnih izkušnjah se najde tudi kakšna pozitivna, kjer učitelj odkrito ne odobrava kakršnihkoli kršitev zoper homoseksualce. To je zelo pomemben model za učence. Nekateri učitelji iz slovenskih osnovnih šol izkazujejo podporo in so odprti za raznolikosti, medtem ko drugi izražajo heteronormativnost pri poučevanju in odnosih do otrok, ali pa se zaradi strahu, previdnosti ali sramu in predsodkov raje umaknejo in stvari ignorirajo (Streib-Brzič in drugi, 2011, str. 54–58).

Učitelji, ki so imeli izkušnjo z otrokom iz istospolne družine, so mnenja, da ti izkusijo veliko izzivov v šolskem okolju, vključno s tem, da so zmerjani, se počutijo izključeni, dobijo oznako, da niso normalni, vse to pa vpliva na njihove socialne odnose. Nekateri učenci so glede svojih družin v pogovoru zelo odprti in s ponosom povedo, da imajo dve mami ali dva očeta, vendar se lahko vrstniki, ki tega vidika do takrat ne poznajo, obregnejo ob to in bodo imeli pripombe, da ni normalno imeti istospolnih staršev (Tosi, 2016, str. 63–68).

Učiteljeva prepričanja in spopadanje z lastnimi predsodki in dilemami

Ko gre za otroke, je zelo pomemben vpliv na njihovo dobro počutje in občutek sprejetosti, zato so učitelji, ki imajo pozitivne odnose do spolnih raznolikosti, pomembni za vzgojo v zgodnjem otroštvu. Ker v učilnicah poučujejo in hkrati tudi vzgajajo, igrajo najpomembnejšo vlogo pri izgradnji vključujočega okolja za vse. Velikokrat pa imajo številna napačna mnenja, ki vodijo k malomarnosti do istospolnih staršev in njihovih otrok, saj so prepričani, da je število otrok, ki pripadajo istospolnim družinam, omejeno in zato ni potrebe po prilagojenih praksah, nekateri trdijo celo, da takšne razprave ne sodijo v primarno učilnico. S tem se izognejo neprijetnosti pri razpravljanju o vprašanih spolnosti in spola s svojimi učenci (Smolkin in Young, 2011; Ryan in Martin, 2000; Burt, 2010; Cloughessy in Waniganayake, 2014; povz. po Lautier 2016, str. 24). Busey in Mooney (2014) pišeta o tem, da učitelji nekaterih tabu tem in problemov z učenci ne želijo obravnavati bolj poglobljeno, kot to od njih zahteva učni načrt. Zaskrbljeni so glede objektivnosti predstavitve in se bojijo, da ne bi koga užalili, prizadeli ali povzročili negativnih občutkov. Bojijo se tako odzivov nadrejenih kot tudi staršev in učencev. Imajo občutek nekompetentnosti, strah jih je lastnih stališč in mnenj ter se ne znajo spopadati s predsodki in dilemami, ki jih imajo. Lastno nelagodje, ki ga doživljajo, je odraz strahu pred neznanim in vcepljenimi napačnimi nekritičnimi pogledi. Učiteljev to ne bi smelo odvrniti od profesionalnosti na delovnem mestu, kjer je njihova naloga, poleg poučevanja, tudi vzgajanje strpnosti, sprejemanja in spoštovanja. Ključnega pomena je, da se učitelji o določeni temi podučijo, razvijajo občutljivost in se poskušajo znebiti predsodkov in dilem, ki jih imajo, saj bodo le tako pripravljeni biti dober vzor svojim učencem. Več ko o neki temi vemo, bolj smo samozavestni, odprti, lažje steče pogovor, smo boljši svetovalci in dobimo sposobnost življenja v posameznikova občutja, najpomembneje pa je, da ustvarjamo pozitivno razredno

klimo in občutek varnosti. Pri pogovoru mora biti učitelj pozoren na razvojno stopnjo učencev in besednjak temu tudi prilagoditi, nikakor pa ne sme dajati lažnih informacij ali širiti nestrpnosti in sovražnosti. Biti mora iskren, pošten in odprt za vprašanja in stiske učencev in spodbujati sprejemanje in spoštovanje raznolikosti (Haynes, 2001). Mladinska literatura je odličen način vključevanja učencev v pogovor o tem (Rybakova, Piotrowski, in Harper, 2013).

Uporaba mladinske literature s tematiko homoseksualnosti za razvijanje občutljivosti

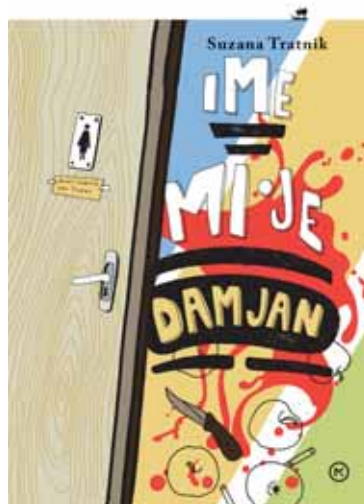
Ker so starši, učitelji in skrbniki zaskrbljeni za prihodnost otrok in so mnenja, da je branje sredstvo za uspeh, je eden glavnih virov socializacije prav mladinska literatura. Starši in učitelji uporabljajo mladinsko literaturo za druženje, izobraževanje in podporo otrokom, ko začnejo dojemati in razumevati svet okoli sebe. Otroci začnejo zaznavati razlike med spoloma že v zelo zgodnji starosti. Ko so stari tri leta, so sposobni razlikovati med moškim in žensko. Otroške knjige navdihujejo domišljijo in vplivajo na ponotranjanje vsakodnevnih norm, do takrat, ko so otroci stari pet let, pa že lahko oblikujejo toge stereotipe. Slikovno gradivo in besedila v mladinski literaturi, s katero se srečujejo v tem procesu, imajo pri tem veliko vrednost. Knjige imajo moč, da pomagajo otrokom najti in razvijati lastno identiteto, obenem pa zagotavljajo njihovo mesto v družbi in svetu kot veljavno, pomembno, enakovredno in enakopravno. Zunanji viri lahko vplivajo na naše osebnosti, saj posamezniki izražajo in ponotranjijo svoje okolje. Vloge, ki jih imajo književni liki v mladinski literaturi služijo kot simbolne reprezentacije, ki zagotavljajo vire identifikacije in navdihujejo moralno vedenje. Besedila in slikovni materiali, ki se pojavljajo, odražajo vrednote družbe. Ker otroci kažejo zgodnje zavedanje svoje spolne identitete, je pomembno razumeti, da potrebujejo mladinsko literaturo, ki ob bok heteronormativnosti postavlja homoseksualnost (Toman 2014). Literatura s tematiko homoseksualnosti je namenjena vsem bralcem, s ciljem spoznanj in razumevanja raznolikosti, služi kot okno; pomaga pa tudi pri identificiranju, je kot ogledalo in podpora, da obstaja še nekdo tak (Sanders in Mathis 2013).

/.../ vse bolj verjamem, da so na ozadju cenzorskih posegov in neodobravanj tabujske tematike v mladinskih besedilih res predvsem predsodki, morda celo strahovi odraslih. Še posebej v to verjamem zato, ker izkušnje učiteljev, ki so se spoprijeli s tovrstno problematiko, govorijo o tem, da celo zelo mlade bralce, npr. otroke v prvem razredu devetletke, tovrstne teme zanimajo – da torej sprejmejo in dojamejo knjige, ki

prikazujejo smrt, ločitev staršev, nasilje, drugačnost, mamila in spolnost, tudi homoseksualnost in spolno zlorabo. Je pa res, da zahtevajo tovrstne teme veliko skupnega pogovora in kritičnega vrednotenja sporočila, navsezadnje pa tudi pedagoške občutljivosti za izkušnje mladega bralca in za morebitne stiske, ki iz njih izhajajo (Saksida 2005; povz. po Vidmar 2005: 215–216).

Predstavitev petih izbranih mladinskih del

Izbrana dela na podlagi predlogov red. prof. dr. Dragice Haramija (Suzana Tratnik: *Ime mi je Damjan*; Alenka Spacal: *Mavrična maškarada*; Lawrence Schimel: *Sosedje in prijatelji*; Justin Richardson, Peter Parnell: *In s Tango smo trije*; Brane Mozetič: *Prva ljubezen*), bomo na tem mestu na kratko predstavili in izpostavili pomembne vidike. Vseh pet del obravnava tabu homoseksualnosti povsem nevsiljivo in tako, da sta razvijanje in izpeljava heteronormativnosti nemogoča. Dvigujejo tolerantnost in zmanjšujejo predsodke in dileme, ki izhajajo iz strahu ter na nevsiljiv način predstavijo raznolikost, ki nas obdaja. Ozaveščajo na način, ki pripomore k odprtosti in kritičnemu mišljenju ter dvigu občutljivosti do te mere, da je odprava predsodkov, strahov in dilem še kako mogoča, če smo pripravljeni brati brez obsojanja. Brati in razumeti, s tem pa postati strpni in spoštljivi posamezniki. Prikazi so odraz družbenega stanja, ki ni samo črno-belo, vmes je veliko mavričnosti, ki so je sposobni videti predvsem otroci, ki predsodkov po navadi še nimajo in s srčno odprtostjo sprejemajo raznolikost, ki bogati mladinsko literaturo in družbo, ki je s takšno literaturo seznanjena.

Ime mi je Damjan (2001) je krajši in prvi sodobni ter izvirni slovenski mladinski roman. V njem se glavni književni lik, devetnajstletni Damjan, spopada z osebno stisko zaradi spolne identitete. Rodil se je kot punca Vesna, vendar se bolje počuti v vlogi

fanta, zato se oblači in obnaša tako, je transspolna oseba. Prijatelji ga po večini sprejmejo takšnega, kot je, včasih naleti na opazke družbe, da se naj ne obnaša možato, ker to v resnici ni. Doma pa ga ne sprejemajo, se ga sramujejo in Damjan se spopada z velikim neodobravanjem. Starše pesti predvsem to, kaj bodo rekli sosedge. Da bi se spremenil, ga pošljejo na skupinske terapije v skupino za samopomoč. Damjan se sam sebi zdi popolnoma normalen in se kot Damjan počuti že od majhnega. Je razumna oseba in čeprav stisko izraža skozi popivanje, kajenje in pretepanje, opisuje svoje tegobe odraščanja in ljubezni zelo zavestno, ve kaj je prav in kaj ne. Mladinski roman je pristna mešanica homoseksualnih izkušenj in odzivov okolice, spolne zlorabe, družinskih razmerij, zaljubljenosti, predvsem pa odraz resničnosti odraščanja. Čeprav je Damjan fikcijski lik, se lahko enostavno povežemo in poistovetimo z njegovo izkušnjo in ugotovimo, da je za vsako masko posameznika razgaljenost, ki je vredna spoštovanja in upa, da bo razumljena in ljubljena.

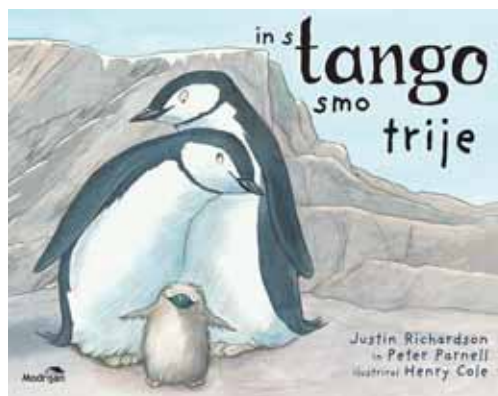

Mavrična maškarada (2013) je prva avtorska slikanica. Skozi različnost spolov je prikazano, da obstajajo tudi medspolne identitete in da ni nujno, da smo samo enega ali drugega spola in da ni narobe, da se zajec obleče v zajkljo, narobe ni niti, če ne vemo, katerega spola smo. V slikanici je prikazana dobra preslikava človeške družbe na živali, kar je včasih, kot pojasnjuje Haramija (2015, str. 283), vsaj za odrasle, omiljeni način predstavitve občutljivih tem in predvsem lažje sprejemljivo. Velikokrat je čutiti pritisk s strani nas samih, predvsem pa družbe, da damo vsemu oznako in da vsako stvar opredelimo. Oznake in opredelitve obstajajo predvsem zato, da imamo boljše razumevanje o stvareh, pri tem pa se moramo zavedati, da nekateri ljudje ne želijo biti opredeljeni in da se tudi opredelitve lahko velikokrat spremenijo. Življenje je konstantna evolucija, polna sprememb. Vsakdo ima zato pravico do lastne opredelitve ali neopredelitve spolne usmerjenosti in spolne identitete. Poseganje v svobodo drugega je žalitev in spolov se nam ni treba bati in jih jemati tako resno, kot reče želva Žel. Zraven želve in zajca v slikanici

nastopajo še veverica, srna, polž, črnoglavka, deževnik in pikapolonici. Želva Žel povezuje celotno zgodbo tako, da se na poti na Mavrično maškarado (ples v preoblekah in maskah) sprašuje, katerega spola je. Na poti srečuje omenjene živali, ki so popolnoma brez predsodkov in spolnih stereotipov.

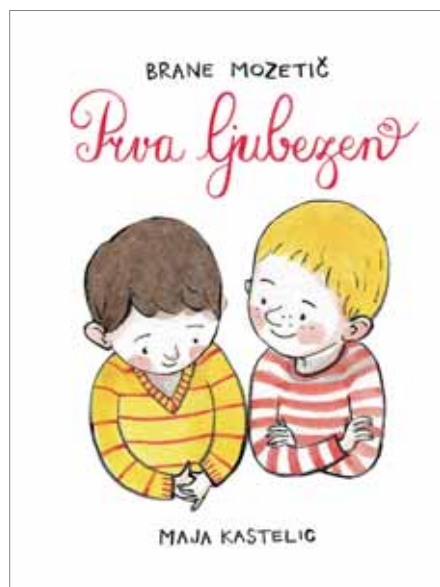

Sosedje in prijatelji (2008) je slikanica, ki predstavi raznolikost družinskih oblik in eno izmed možnosti, kako lahko istospolna partnerja dobita otroka – s posvojitvijo. Glavna književna oseba je Edu, ki ima dva očeta, očija in atija. Na svojo družino je zelo ponosen, ne bi je zamenjal za nobeno drugo, vesel je, da se imajo radi in razmišlja, kako bi bilo lepo, če bi vsak otrok imel tako ljubeče starše. Njegova družina se mu zdi popolnoma normalna, vendar se vsem ne zdi tako. Prikazano je neodobravanje takšnih družinskih oblik, homofobija in diskriminacija. Uporabljena je tudi v družbi velikokrat slišana beseda »peder«, in jasen prikaz, kakšno bolečino in žalost lahko povzroči tistemu, ki je z njo označen. Sporočilo, ki ga slikanica nosi, je zelo poučno in sporoča, da moramo biti, ne glede na razumevanje homoseksualnosti in istospolnih družinskih oblik, spoštljivi so vseh ljudi in da so istospolne družine povsem običajne družine.

In s Tango smo trije (2010) je druga prevedena knjiga v slovenski jezik, ki predstavlja istospolne družine.

Pri tem je ponovno prikazana človeška družba skozi živalski svet, natančneje, prikazan je eden izmed vidikov, kako lahko istospolni par dobi otroka in ga vzgaja v ljubezni in s takšno sposobnostjo, kot vse ostale, heteroseksualne družine. Prikaže tudi, da je ta otrok takšen, kot ostali in da nima nobenih pomanjkanj v socialnem in psihološkem smislu zato, ker ima dva očeta. V tem primeru sta to dva pingvina, Roy in Silo, ki imata glavno vlogo. Vse počneta enako, kot ostali heteroseksualni pingvinji pari, z eno izjemo, ne moreta izvaliti jajca. Zato si poiščeta kamen, ki ga, na njuno srečo in po zaslugi skrbnika Gramzaya, kmalu nadomesti pravo jajce para, ki ga je zavrgel. Treba je omeniti, da je zgodba napisana po resničnem dogodku, ki so se zgodili v živalskem vrtu Centralnega parka v New Yorku in da ta dogodek ni bil nič nenavadnega, če tudi sta bila Roy in Silo prva homoseksualna živalska para, ki sta si ustvarila družino, saj jima ta pravica ni bila odvzeta.

Prva ljubezen (2014) je ilustrirana knjiga, ki prikazuje dva vidika razumevanja. Prvi vidik je prikaz homoseksualnosti, ljubezni med dvema fantoma, ki naleti na jasno in odločno neodobravanje vzgojiteljice vrtca, ki sta ga fanta obiskovala. Vzgojiteljica ne razloži, zakaj naj bi bila takšna ljubezen prepovedana in kaže lastne predsodke in spolne stereotipe do istospolne ljubezni. S fantoma se ne pogovori, po tem, ko ju zaloti pri poljubu, jima strogo prepove druženje in da občutek, da sta delala nekaj zelo narobe, noben od njiju pa v tistem trenutku ni točno vedel, kaj. Stvari gredo tako daleč, da Drejkca, enega od fantov, prepíšejo v drugi vrtec. Drugi vidik je avtobiografski vidik, kjer lahko zgodbo razumemo kot avtorjev spomin lastne izkušnje, saj ime prvoosebnega pripovedovalca ni nikjer zapisano. Knjiga prikazuje stisko in žalost ob

zatiranju in neodobravanju čustva, ljubezni med dvema fantoma, hkrati pa vsebuje tudi elemente igranja vlog različnih spolov.

Ugotovitve iz lastne študije primera

Pri izvedbi intervjuja z dvema osnovnošolskima učiteljicama smo se osredotočili predvsem na to, ali poznata pet mladinskih del, ki smo jih izbrali, in kakšne izkušnje imata z učenci, ki prihajajo iz družine istospolnih partnerjev. Rezultati so pokazali, da učiteljici ne poznata nobenega izmed petih mladinskih del in jih zaradi tega tudi ne uporabljata pri šolskih učnih urah. Po pregledu knjig sta bili obe mnenja, da so kakovostne in zanimive ter da z njimi ne moremo v celoti odpraviti stališč, predsodkov in dilem odraslih, lahko jih le zmanjšamo in omilimo. Otroci prvega triletnja pa, po njenem mnenju, predsodkov in stereotipov še nimajo (učenci so v tretjem razredu povsem normalno sprejeli, da ima deklica dve mami, pa tudi njej se ni zdelo to nič nenavadnega, to je ponosno povedala), zato morajo biti učitelji toliko profesionalni, da se ti niti ne razvijejo. Pripravljeni morajo biti na pogovor in predvsem brez strahu in s pozitivnostjo in spoštljivim govorom in vzgledom zagotoviti varno okolje vsem učencem.

Izkušnje z učenci iz istospolne družine imata učiteljici različne. Pojavljale so se negativne in tudi pozitivne izkušnje. Do negativnih je prišlo predvsem zaradi negativnih pričakovanj in že v naprej določenih predsodkov in obsojanj otroka, da ne more biti drugačen, ker ima dve mami. Učiteljica s to izkušnjo je povedala, da se je veliko naučila in da razume, kako pomembna sta komunikacija in sodelovanje staršev in učiteljev ter odsotnost predsodkov. Obe učiteljici navajata, da so otroci iz istospolnih družin povsem takšni kot vsi ostalih. Ni posebnosti, razen teh, da so bolj dojemljivi in občutljivejši pri zaznavah. Vrstniki so razumevajoči, nimajo odklonilnih stališč, kot jih imajo odrasli, zato bi si morali vsi vzeti zgled po njih.

Sklep

Vsi bi morali imeti možnost brati o različnih oblikah družin in v knjigah najti odraz lastne družine, ne glede na to, ali imajo očeta, mamo, skrbnika ipd., ne glede na to, koliko mam ali očetov imajo. Vsi imajo to pravico, da v knjigah najdejo lastne izkušnje, zato je pomembno poznavanje knjig s tematiko homoseksualnosti in teh ni malo. So kakovostne, ne povzročajo nobenih travm in negativnih posledic, saj na senzibiliziran način predstavijo omenjeno temo. Vsi bi jih morali kdaj prebrati, saj lahko na tak način zmanjšamo, če že ne odpravimo, homofobijo in diskriminacijo. Neizobraženi oziroma neinformirani (ali napačno informirani) umi

so pogosto tisti, ki obsojajo, imajo predsodke, skupek omenjenega pa odraža strah zaradi nepoznavanja teme. Knjige s homoseksualno tematiko zato sodijo v šolski prostor, saj se tam otrok sreča z različnimi oblikami družin. V knjigah je moč najti veliko odgovorov. Učenci so v šoli dovzetni za stvari, opazujejo, zaznavajo, vidijo, če ima kateri otrok dve mami ali dva očeta, in sprašujejo, zakaj. Pomembno pri tem je, da dobijo ustrezne odgovore s strani učiteljev. Če se temu učitelji izogibajo, vzbujajo določeno mero strahu, učenci pa si posledično v lastni nevednosti predstavljajo vse mogoče in si ustvarijo svoje realnosti, ki ne izkazuje nujno strpnosti in sprejemanja. »Ne maramo tistega, kar nam je nerazumljivo, še več, to v nas vzbuja strah,« je del iz pesmi z naslovom *Kill the Beast*, ki je uporabljena v filmu *Beauty and the Beast*, navdihnjenem po epidemiji AIDS-a v zgodnjih 90. letih. Besedilo odraža strah mnogih ljudi, ki so ga občutili zaradi obolelih. Knjige lahko pomagajo izničiti strahove in zapolniti prostore nevednosti. Otrokom pomagajo v dobi odraščanja, ko ne vedo natanko, kdo so in zakaj je njihovo življenje takšno; v knjigah najdejo povezave in tolažbo, ki jim jih družba mogoče ne more dati. Sporočajo, da ni narobe, če ima nekdo dve mami ali dva očeta; da smo vsi enakopravni, ne glede na to, koga ljubimo in kakšne starše imamo ter da moramo obravnavati vsakega posameznika enakovredno – na podlagi spola, spolne identitete in spolne usmerjenosti diskriminacija ni sprejemljiva; nobena oblika diskriminacije ni sprejemljiva. Če bodo obkroženi s takšnimi knjigami, bodo postali bolj odprti in strpni v dobi otroštva, mladostništva in pozneje odraslosti. Kot je v intervjuju za Val 202 povedal profesor Igor Saksida (10. marec 2017): »Dobra literatura ni čokolino, ki ga goltamo, ne da bi ga prežvečili. Dobra literatura je skalpel – zareže natančno in globoko.« In takšna literatura je sposobna premikov, odprave predsodkov, dilem in stereotipov.

Zahvala

Neizmerno se zahvaljujem red. prof. dr. Dragici Haramiji in izr. prof. dr. Katji Košir za njuno pomoč in podporo. Prispevek izhaja iz mojega magistrskega dela na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru, katerega mentorici sta zgoraj navedeni.

Viri in literatura

- Busey, C., in Mooney, E. (2014). Controversy and Social Studies Teacher Education. *Academic Exchange Quarterly*, 18 (4).
- Farr, R., Ollen, E., in Oakley, M. (2016). School Experiences of Young Children and Their Lesbian and Gay Adoptive Parents. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 3 (4), 442–447.

- Golombok, S. in Tasker, F. (2015). Socio-emotional Development in Changing Families. *Chapter in press for Handbook of Child Psychology (7th Edition) Vol. 3 Socioemotional*, 419–463.

- Greif, T. in Velikonja, N. (2004). *Evropska zakonodaja na področju istospolnih partnerskih skupnosti: stanje v Evropi in Evropski uniji in v Sloveniji*. Pridobljeno iz: http://www.ljudmila.org/lesbo/lesbo/1920/lesbo_19_20_analiza.pdf.

- Haramija, D. (2015). *Vloga živali v mladinski književnosti*. Murska Sobota: Franc-Franc.

- Haynes, L. (2001). *Dealing with Social Issues: Helping teachers overcome emotional barriers*. Pridobljeno iz: <http://jalt-publications.org/archive/proceedings/2001/083.pdf>.

- Kosciw, J. in Diaz, E. (2008). *Involved, Invisible, Ignored: The Experiences of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Parents and Their Children in Our Nation's K-12 Schools*. Pridobljeno iz: http://www.familyequality.org/_asset/5n43xf/familiesandschools.pdf.

- Lautier, K. (2016). *School Experiences of Children Raised by Same-Sex Parents, and their Families: A Review of Literature*. Pridobljeno iz The University of Malta <https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/handle/123456789/14805/16BED096.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

- Minot, L. (2000). *Conceiving Parenthood*. Pridobljeno iz San Francisco: IGLHRC.

- Mozetič, B., Kastelic, M. (2014). *Prva ljubezen*. Ljubljana: ŠKUC.

- Novšak, F. (2016). *Dečki: roman iz dijaškega internata*. Ljubljana: ŠKUC.

- Richardson, J., in Parnell, P. (2010). *In s Tango smo trije*. Ljubljana: Modrijan.

- Rybakova, K., Piotrowski, A. in Harper, E. (2013). *Teaching Controversial Young Adult Literature with the Common Core*. Pridobljeno iz: Wisconsin English Journal: <http://journals.library.wisc.edu/index.php/wej/article/viewFile/570/612>.

- Saksida, I. (2005). Gladina sovraštva, glina bolečine. V J. Vidmar (ur.), *Fantje iz gline* (str. 215–216), Ljubljana: Mladinska knjiga.

- Saksida, I. (2017). Val 202: Spetek. [RTV4]. Ljubljana: RTV SLO

- Sanders, A. in Mathis, J. (2013). Gay and Lesbian Literature in the Classroom: Can Gay Themes Overcome Heteronormativity? *Journal of Praxis in Multicultural Education*, 7 (1).

- Schimmel, L. (2008). *Sosedje in prijatelji*. Ljubljana: ŠKUC.

- Schumm R., W. (2016). A Review and Critique of Research on Same-Sex Parenting and Adoption. *Psychological Reports*, 0 (0), 1–120.

- Spacal, A. (2013). *Mavrična maškarada*. Ljubljana: ŠKUC.

- Streib-Brzič, U., Quadflieg, C., Hayn, E., Zaviršek, D., Sobočan, A., Pan, M., Knezevic,

- Z. (2011). *School is out?! Comparative Study "Experiences of Children from Rainbow Families in School" conducted in Germany, Sweden, and Slovenia*. Pridobljeno iz: <https://www.gender.hu-berlin.de/de/rainbowchildren/downloads/studie/sioen>.

- Toman, L. (2014). *Queering the ABCs: LGBTQ Characters in Children's Books*. Electronic Theses and Dissertations. Paper 2350.

- Tosi, V. (2016). *Teachers' perceptions of creating supportive school environments for children from same-sex parented families*. Pridobljeno iz: http://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/60985/Tosi_Teachers_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

- Tratnik, S. (2014). *Ime mi je Damjan*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

- Vidmar, J. (2005). *Fantje iz gline*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

- Webb, S. in Kavanagh, P. (2016). *Attitudes Toward Same-Sex Parenting: An Effect of Gender*. Pridobljeno iz: https://www.researchgate.net/publication/309138942_Attitudes_Toward_Same-Sex_Parenting_An_Effect_of_Gender.